

33

הכיוון מזרח

חזית הסירוב התימנית

כתב עת לתרבות וספרות / סתיו תשע"ט
מחיר 50 ש"ח

2018

גזענות מוסווית במתק שפתיים

על "תימנייה" מאת שרה לוי-תנאי

— יפה ברלוביץ

שרה לוי-תנאי, מייסדת תיאטרון המחול "ענבל" והמנהלת האמנותית שלו, ניסתה בנעוריה את כוחה כסופרת. ב-28 בדצמבר 1934, ב"מוסף לשבתות ולמועדים" של העיתון דבר, התפרש לרוחב העמוד הראשון סיפור ושמו "תימנייה", מאת שרה לוי. שרה לוי (לימים לוי-תנאי) בת ה-23, עבדה אז כגננת בשכונת שפירא בתל אביב, השתתפה בסטודיו למשחק של הבמאי צבי פרידלנד, והחלה לפרסם סיפורים קצרים בבמות כמו דבר, דבר הפועלת וכתב העת אורחה.

לפני שנים מספר, התוודעתי לארכיון הספרותי של שרה לוי-תנאי (ותודה לבתה מיכל תנאי-דגני, שהעמידה אותו לרשותי); ובנוסף לסיפוריה הקצרים, שאותם קראתי בפריודיקה הארץ ישראלית של שנות ה-30 וה-40, מצאתי גם חומר גנוז שלא התפרסם: נובלות, מחזות, שירה, הגיגים, ויומן שכתבה מ-1923. הסיפור "תימנייה" חושף מעין אנטומיה רגשית של נערה בצומת דרכים קריטי שבין סיום לימודים לבין יציאה לחיים עצמאיים, במטרה לממש את עצמה הן כבעלת ידע ומקצוע והן כבעלת מודעות למקומה הראוי בחברה. שיוכה העדתי זועק כאן כבר מהכותרת, והוא כמו מסכסך עליה את עולמה. מצד אחד, היא ביקורתית כלפי החברה האשכנזית התל אביבית שלא יודעת לקבל אותה כשווה בין שווים חרף השכלתה ולימודיה, וכדבריה שם: "אימתי למשל אהיה בעיניכם אדם?" ולא "חיה נחמדה שמתפעלים מחוכמתה?" מצד אחר, אין היא עושה הנחות לעצמה ובהאשמה עצמית אכזרית, היא חושפת את חולשותיה ותסכוליה בנדון, כמו: התבטלותה בפני החברה האשכנזית (לרבות כל גבר אשכנזי המסביר לה פנים), ונורא מכול – היותה בושה במשפחתה, בעונייה ובמגוריה. כבר בסיפוריה הראשונים עוררה שרה לוי-תנאי תשומת לב כיוצרת צעירה ונועזת העוסקת במורכבותם של נושאים חברתיים כאובים בצורה ישירה וגלויה (ראו מבקרים כמו אריה ליפשיץ ודב סדן שציננוה לשבח בין הסופרים הצעירים של שנות ה-40).

האם הספרות הארץ ישראלית איבדה בשרה לוי-תנאי אישה-כותבת? תשובה לכך עשויה להתקבל מריאיון לעיתון "חדשות" מ-1987, שם נשאלה על ידי העיתונאי רון כחלילי: מהו מחול בעיניה – ככוריאוגרפית? על כך ענתה: "כוריאוגרפיה היא כמו ספרות. זה לא רק השפה, זה גם מילים. ואני ייחסתי חשיבות רבה למילים."

יפה ברלוביץ היא פרופסור במחלקה לספרות עם ישראל באוניברסיטת בר אילן ויו"ר האגודה הישראלית ללימודים פמיניסטיים וחקר המגדר.